

Ryszard Czeraszewicz, Marek Kalisiński,
Sławomir Niedźwiecki, Artur Staszewski

**WYNIKI LICZEŃ GĘSI W POLSCE
W LISTOPADZIE 1991 i STYCZNIU 1992 ROKU**
**RESULTS OF CENSUSES OF WILD GEES IN POLAND
IN NOVEMBER 1991 AND JANUARY 1992**

Abstract

In November 1991 and January 1992 employees of the Szczecin Ornithological Station „Swidwie” were co-ordinators of an all-Polish census of wild gees. 6 species of gees were observed. In November 227,559 gees were counted, in January — 77,710. Western Pomerania proved to be the most important region of occurrence of gees, the „Słońsk” reserve — their biggest night resting place in Poland.

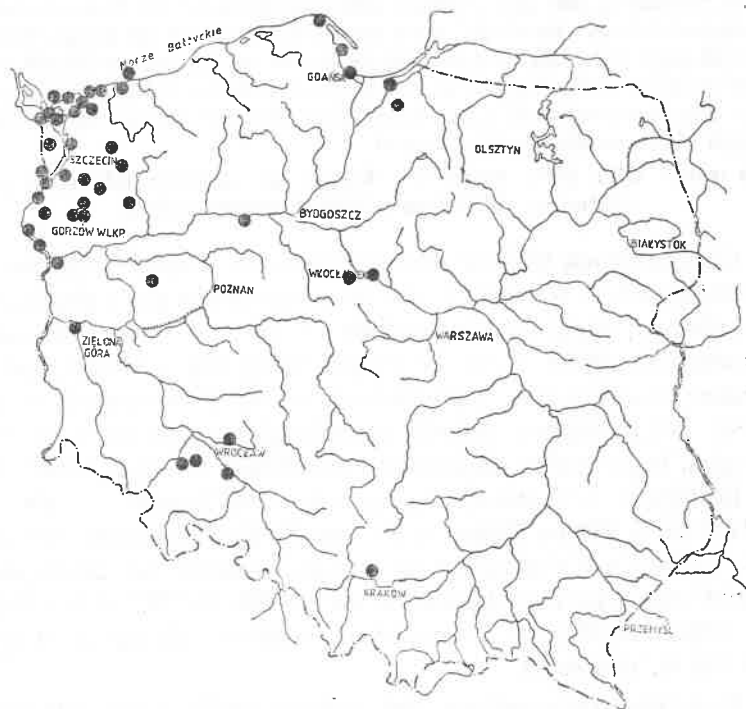
Key words: wild gees, *Anser* sp., *Branta* sp., autumn migration and wintering, abundance, places of concentration.

Gęsi są grupą ptaków, których ilość na terenie Europy w ostatnich latach wzrasta, a obecnie oszacowany dla 9 gatunków gęsi stan populacji zimującej waha się między 1,9 a 2,1 mln osobników (Matthews 1990). W Polsce próby oceny liczby gęsi w okresie pozalęgowym podejmował m. in. Dobrowolski et. al. (1984). Na podstawie danych ankietowych uzyskanych od myśliwych, ornitologów amatorów i młodzieży szkolnej oszacował on liczebność gęsi przebywających w czasie łagodnych zim w Polsce na 15.000 os. Engel (w Fox et. al. 1989) na podstawie ankiet i własnych obserwacji w terenie (liczenia na noclegowiskach) ocenia jesienną populację na 105.500 os. (78.500 *A. fabalis* i 27.000 *A. albifrons*), a zimową na 56.000 os. (41.000 *A. fabalis* i 15.000 *A. albifrons*).

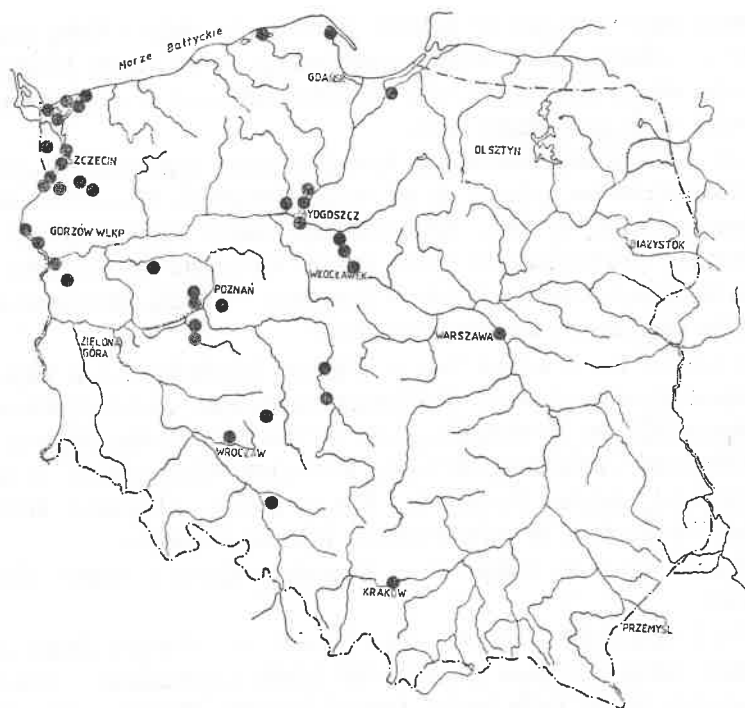
Niniejsze sprawozdanie jest kolejną próbą oceny wielkości populacji gęsi przelotnych i zimujących w Polsce. Uwzględniono wszystkie obserwowane gatunki. Dane zebrane zostały przez

ornitologów zawodowych i amatorów reprezentujących krajowe regiony ornitologiczne. Podejmując się koordynacji ogólnopolskiego liczenia, autorzy postawili sobie za zadanie wieloletni monitoring zmian liczebności gęsi w okresie wędrówek i zimowania, oraz badanie rozmieszczenia, ekologii i zagrożeń poszczególnych gatunków. Jako stały element działania autorzy widzą współpracę z europejską Grupą Badawczą Gęsi przy IWRB (IWRB Goose Resarch Group).

Rozpoczęcie akcji wymagało poinstruowania współpracowników o sposobach najefektywniejszego uzyskiwania wyników. Założono, że podstawą do oceny liczby ptaków na danym terenie będzie liczenie ich na noclegowiskach (poranny wylot lub wie-

Ryc. 1. Miejsca stwierdzeń gęsi w listopadzie 1991
 Fig. 1. Places of geese observations in November 1991

Ryc. 2. Miejsca stwierdzeń gęsi w styczniu 1992
 Fig. 2. Plans of geese observations in January 1992

czarny zlot). liczenie na żerowiskach, oraz — jako najmniej wymierne — obserwacje przelotnych stad. Dokładny opis metod oceny liczebności gęsi w terenie podali Majewski i Engel (1987).

Sezon 1991/92 obejmował dwa terminy liczeń — jesienny od 13 do 22 XI, zimowy od 9 do 25 I, i był zsynchronizowany z ogólnoeuropejską akcją. W listopadzie kontrolowano 73 miejsca, a gęsi stwierdzono w 45 punktach (ryc. 1). W styczniu na 66 obiektów kontrolowanych na 40 obserwowano gęsi (ryc. 2). Najwięcej ptaków policzono na noclegowiskach (w listopadzie 97,3%, w styczniu 90,6%), a następnie na żerowiskach (2,2% i 8,4%), a tylko znikoma część dotyczyła obserwacji przelotnych ptaków (0,5% i 1,0%). Zima (styczeń) 1992 r. należała do bardzo łagodnych. Krótkie grudniowe zlodzenie jezior tylko w niewielkim

stopniu utrzymało się do połowy stycznia. W dolinie Odry podniosł się poziom wód tworząc rozlewiska. W rejonach licznego występowania gęsi brakowało pokrywy śnieżnej, a temperatura utrzymywała się poniżej zera.

Do akcji zaangażowali się koordynatorzy regionalni i koła ornitologiczne propagując ją na swoich terenach. W sumie uczestniczyło w niej 89 obserwatorów oraz osoby biorące udział w badaniach prowadzonych przez grupę KULING z Gdańska i Koło naukowe Leśników AR w Poznaniu. Poniżej przedstawiono listę regionów i uczestników akcji:

P o m o r z e Z a c h o d n i e: Dariusz Błędowski, Jan Bojko, Ryszard Czeraszewicz, Waldemar Jachnicki, Jacek Kaliciuk, Grzegorz Kiljan, Robert Kościów, Dorota Kozłowska, Sławomir Niedźwiecki, Arkadiusz Oleksiak, Kazimierz Olszanowski, Artur Staszewski, Adrian Surmacki, Maciej Tracz, Zbigniew Tracz, Anna Włodarczak, Witold Wroński, Dariusz Wysocki.

P o m o r z e Ś r o d k o w e: Bogusław Kotlarz, Marek Ziółkowski.

P o l s k a P ó ł n o c n o - W s c h o d n i a: Wiesław Bagiński, Michał Bilski, Tomasz Brauze, Wojciech Chmieleński, Robert Ciepłocki, Paweł Dobkowski, Daniel Drazga, Maciej Duda, Michał Goc, Maciej Gromadzki, Tomasz Górny, Lech Iliszko, Krzysztof Kajzer, Szymon Kopeć, Sławomir Kubicki, Roman Kucharski, Leszek Kuszewski, Aleksander Kwiatkowski, Justyna Lema, Tomasz Lewicki, Waldemar Mattya, Arkadiusz Michałak, Alicja Mikusek, Tomasz Mokwa, Jacek Nueman, Andrzej Niemczyk, Adam Olszewski, Krzysztof Piotrowski, Jerzy Przybysz, Waldemar Półtorak, Filip Racinowski, Radosław Ruciński, Dariusz Rutkowski, Edmund Spierawka, Przemysław Stefański, Sławomir Studziński, Zbigniew Synek, Piotr Twardowski, Jakub Wiśniewski, Marcin Witkowski, Piotr Zieliński oraz grupa KULING.

W i e l k o p o l s k a: Marcin Antczak, Marcin Giertych, Piotr Giertych, Jerzy Grzybek, Stanisław Kuźniak, Joanna Łosińska, Tomasz Łukasik, Tomasz Osiejuk, Paweł Ślina, Janusz Stępniewski, Aleksander Winiecki, oraz KNL AR w Poznaniu.

Z i e m i a Ł ó d z k a: Michał Jasiński, Janusz Hejduk.

M a z o w s z e: Paweł Baniecki, J. P. Cygan, Maciej Fuszara.

Z i e m i a L u b u s k a: Paweł Szablewski.

S ł ą s k: Tadeusz Drazny, Andrzej Dyrzcz, Magdalena Janicka, Mikołaj Litwin, Jan Lontkowski, Beata Orłowska, Marek Stajszczyk, Andrzej Wąsicki, Józef Witkowski.

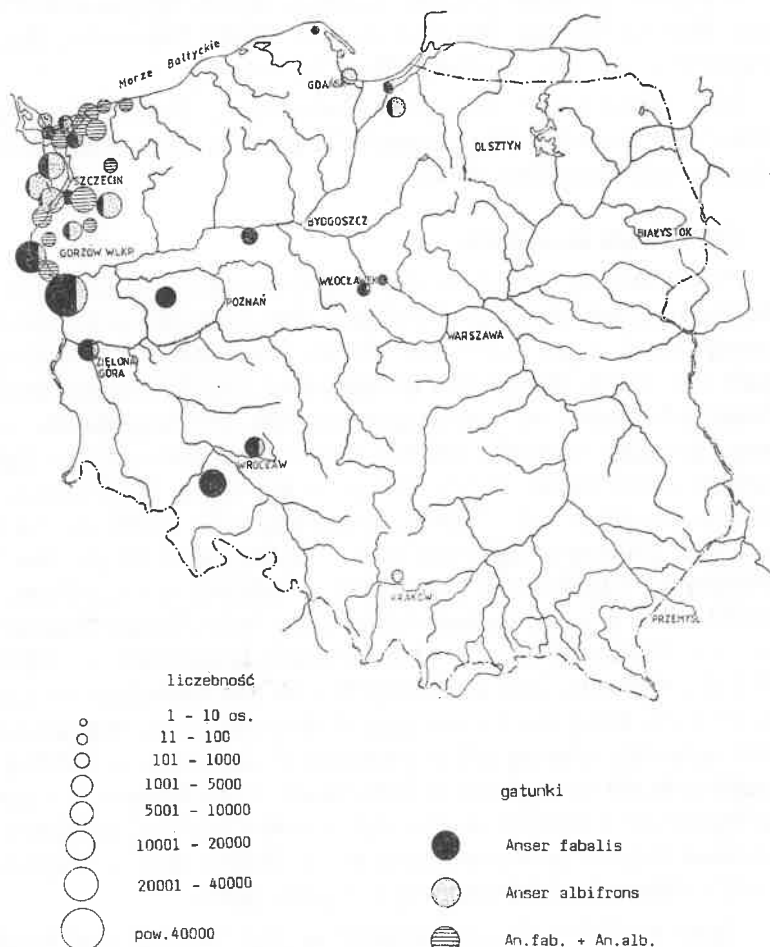
M a ł o p o l s k a: Bogusław Czerwiński, Przemysław Kunysz, oraz wykorzystano materiał z regionu Małopolski zestawiony przez Grzegorza Sitko.

Omówienie gatunków.

Anser fabalis — gęś zbożowa. Najliczniejszy gatunek gęsi w Polsce, koncentrujący się w Dolinie Odry, szczególnie w jej środkowej części, która stanowiła główny rejon lokalizacji noclegowisk (ryc. 3 i 4). W styczniu gęś zbożowa pozostawała na terenie Polski jako wyraźnie dominujący gatunek, prawdopodobnie najlepiej znoszący warunki zimowe. Największe koncentracje listopadowe stwierdzono: w rez. Słońsk — 64.000 os. 18 XI (aut.), na rozlewisku Odry koło Starego Kostrzynka — 31.500 os. 14 XI (aut.), na Zbiorniku Mietkowskim — 10.000 os. 16 XI (A. Dyrzcz). W styczniu odnotowano największe skupienia: w rez. Słońsk — 36.000 os. 16 I (aut.), na rozlewisku Odry koło Starego Kostrzynka — 11.000 os. 16 I (aut.), na polach koło Bieganowa — 4.000 os. 18 I (A. Winięcki, M. i P. Giertych) i na jez. Góreckim — 3.600 os. 17 I (T. Osiejuk). Liczba gęsi zbożowych na noclegowiskach była wyraźnie wyższa niż w poprzednich sezonach — różnica ta zaznaczyła się szczególnie w listopadzie. Stwierdzenie to oparto na wynikach własnych obserwacji autorów (dane niepublikowane) oraz danych porównawczych z rez. Słońsk (Engel, Majewski 1987) i Zbiornika Mietkowskiego (Dyrzcz 1990).

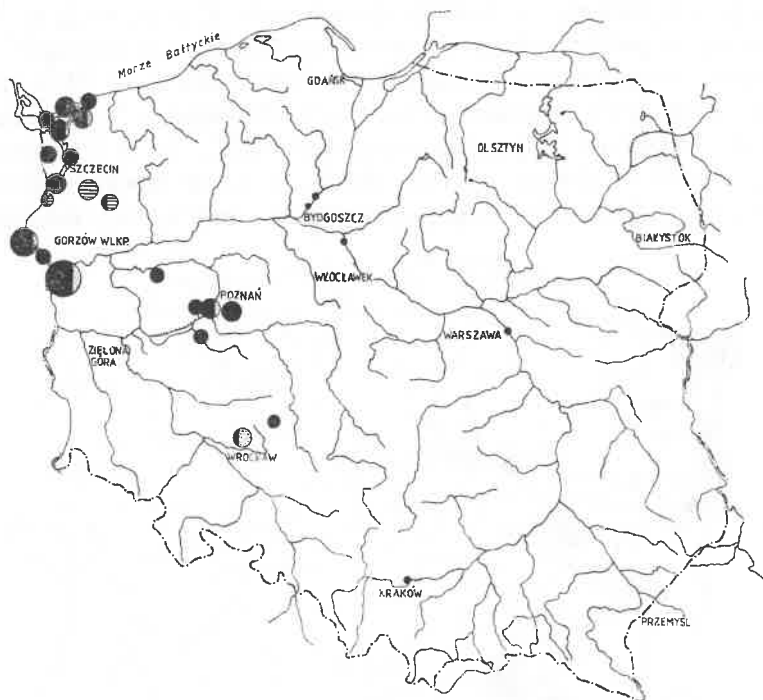
Anser albifrons — gęś białoczelna. Był to drugi pod względem liczebności gatunek gęsi. W listopadzie preferowała tereny północnej i północno-zachodniej Polski (ryc. 3 i 4), gdzie miejscami wyraźnie dominowała. Do najważniejszych miejsc koncentracji jesienią należały: rez. Słońsk — 16.000 os. 18 XI (aut.),

Międzyodrze koło Gryfina — 15.000 os. 19 XI (aut.), jez. Rosówek koło Kolbaskowa — 11.000 os. 19 XI (aut.), jez. Płoń — 15.600 os. 15 XI (aut.), jez. Świdwie — 7.500 os. 13 XI (aut.), jez. Drużno — 3.400 os. 16 XI (T. Mokwa), oraz w styczniu: rez.

Ryc. 3. Rozmieszczenie i liczebność gęsi zbożowej *Anser fabalis* i gęsi białoczelnej *Anser albifrons* w listopadzie 1991

Fig. 3. Distribution and abundance of bean goose *Anser fabalis* and white-fronted goose *A. albifrons* in November 1991

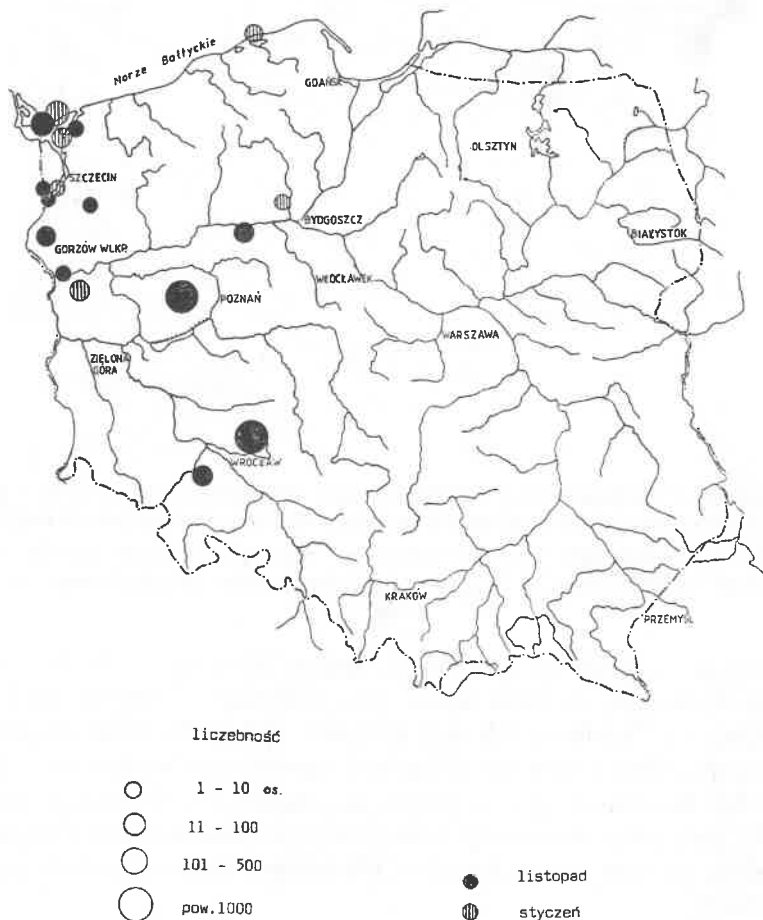

Ryc. 4. Rozmieszczenie i liczebność gęsi zbożowej *Anser fabalis* i gęsi białoczelnej *Anser albifrons* w styczniu 1992 (oznaczenia jak do mapy 3).
 Fig. 4. Distribution and abundance of bean goose *Anser fabalis* and white-fronted goose *A. albifrons* in January 1992 (explanations as for Fig. 3).

Słońsk — 4.000 os. 16 I (aut.), Dolina Baryczy — 912 os. 18 I (B. Orłowska, J. Witkowski), jez. Góreckie — 900 os. 17 I (T. Osiejuk). Podobnie jak gęś zbożowa, gęś białoczelna osiągnęła jesienią 1991 r. w wielu miejscach bardzo wysoką, nie notowaną dotąd liczebność (por. — Engel, Majewski 1987, Tomiałojć 1990). Na podstawie obserwacji noclegowisk na jez. Świdwie i Międzyodrze oszacowano, że ok. 60—70% ogólnej liczby stanowiły ptaki młode.

Anser anser — gęgawa. Została stwierdzona w kilku punktach liczeń, jednak duże jej skupiska wystąpiły tylko w trzech

miejscach jesienią i w jednym zimą (rys. 5). Koncentracje miały miejsce w pobliżu lub na obszarach, gdzie znane są znaczące łągowiska tego gatunku (Gromadzki, Wieloch 1983). 22 XI w Dolinie Baryczy obserwowano 1300 os. (B. Orłowska, J. Witkowski), 18 XI — 1350 os. na jez. Zgierzynieckim (KNL AR w Poznaniu), oraz 15 XI — 394 os. w Delcie Świny (aut.). W styczniu obserwowano małe grupy lub pojedyncze ptaki, najczęściej przelotne

Ryc. 5. Rozmieszczenie i liczebność gęsi gęgawej *Anser anser*
 Fig. 5. Distribution and abundance of grey lag goose *Anser anser*

lub wmieszane w stada gęsi zbożowej i białoczelnej. Jedynym znaczącym zimowiskiem gęgawy była Delta Świny, gdzie 18 I naliczono 276 ptaków (aut.).

Branta bernicla — bernikła obrożna. Obserwowana była wyłącznie na wybrzeżu. 16 XI stado 180 os. przelatywało na zachód koło Międzyzdroi (M. Kalisiński) i tego samego dnia 1 os. wypoczywał na plaży koło Rewala (A. Staszewski). Nie obserwowano tego gatunku na żerowiskach i noclegowiskach.

Branta leucopsis — bernikła białolica. W odróżnieniu od poprzedniego, ten gatunek bernikli spotykany był na śródlądziu. Obserwowany był na zbiornikach (noclegowiskach) wspólnie z gęsiami zbożową i białoczelną. Stwierdzona: 1 os. 18 XI w rez. Słońsk (aut.) i 26 os. 18 I na Zbiorniku Wonieść (L. Stępniewski). Do interesujących należy zaliczyć obserwację żerującego stada 60 ptaków 10—12 I na Międzyodrzu koło Schwedt (na granicy polsko-niemieckiej) na podmokłych łąkach obok gęsi zbożowych i białoczelnych.

Branta canadensis — bernikła kanadyjska. Podczas styczniowego liczenia została odnotowana w trzech miejscach: 9 I na Zatoce Elbląskiej 53 os. (L. Iliszko, M. Goc, T. Mokwa), 18 I na Zalewie Włocławskim 38 os. (S. Studziński, P. Zieliński) — są to dwa największe jak dotąd obserwowane w kraju stada (por. — Tomiałojć 1990), oraz 18 I na Zatoce Puckiej 3 os. (KULING).

Podsumowanie.

Największe skupienia gęsi jesienią koncentrowały się w następujących rejonach: Pomorze Zachodnie, Żuławy Wiślane, Ziemia Lubuska, Wielkopolska i Śląsk (tab. 1). Gęsi skupiały się na noclegowiskach, z których do najważniejszych należały: rejon Ujścia Odry, Dolina Dolnej Odry, jez. Miedwie, jez. Płoń, rez. Słońsk (ujście Warty), Dolina Baryczy i Zbiornik Mietkowski. W styczniu występowanie gęsi ograniczało się do Polski północno-zachodniej (Pomorze Zachodnie, Ziemia Lubuska), oraz Wielkopolski. Rejonami, gdzie koncentrowało się najwięcej gęsi (największe noclegowiska) były: Ujście Odry, Dolina Dolnej Odry, rez. Słońsk, oraz kilka jezior Wielkopolski. W sty-

Tab. 1. Liczebność poszczególnych gatunków gęsi w regionach ornitologicznych Polski w listopadzie 1991 i styczniu 1992

Tab. 1. Abundance of particular species of gees in Polish ornithological regions in November 1991 and January 1992

XI 92

Gatunek (Species)	Region (Region)	PomZ	PomS	PnW	ZL	Wlkp	Maz	PnP	Si	Ł	ZRK	Lu	PdW	Razem (Total)
An. fab.		42289	—	1074	64000	3150	—	—	14701	0	—	—	1	125195
An. alb.		51206	—	3584	16000	0	—	—	1138	0	—	—	20	71948
An. fab. + An. alb.		20489	—	0	0	0	—	—	0	0	—	—	0	20489
An. ans.		418	—	15	5	1350	—	—	1317	0	—	—	0	3105
An. sp.		6640	—	0	0	0	—	—	0	0	—	—	0	6640
Br. ber.		181	—	0	0	0	—	—	0	0	—	—	0	181
Br. leu.		0	—	0	1	0	—	—	0	0	—	—	0	1
Razem		121203	—	4673	80006	4500	—	—	17156	0	—	—	21	227559
I 93														
An. fab.		20168	0	6	36000	9356	1	—	228	0	—	—	1	65760
An. alb.		1663	0	6	4000	900	0	—	912	0	—	—	1	7482
An. fab. + An. alb.		2220	0	0	0	0	0	—	0	0	—	—	0	2220
An. ans.		296	10	1	18	0	0	—	0	0	—	—	0	325
An. sp.		990	0	2	0	0	0	—	10	801	—	—	0	1803
Br. can.		0	0	94	0	0	0	—	0	0	—	—	0	94
Br. leu.		0	0	0	0	26	0	—	0	0	—	—	0	26
Razem		25337	10	109	40019	10282	1	—	1150	801	—	—	2	77710

Objaśnienia skrótów:

Regiony ornitologiczne: PomZ — Pomorze Zachodnie, PomŚ — Pomorze Środkowe, PnW — Polska Północno-Wschodnia, ZL — Ziemia Lubuska, Wlkp. — Wielkopolska, Maz. — Mazowsze, PnP — region Północnopodlaski, Śl — Śląsk, Ł — region Łódzki, ZRK — region Radomsko-Kielecki, Lu — region Lubelski, PdW — Małopolska.

Explanation of abbreviations:

Ornithological regions: PomZ — Western Pomerania, PomŚ — Central Pomerania, PnW — North-Eastern Poland, ZL — Lubusian Land, Wlkp. — Great Poland, Maz — Masovia, PnP — Northern Podlasie, Śl — Silesia, Ł — Łódź, ZRK — Radom and Kielce, Lu — Lublin, PdW — Little Poland.

Gatunki (Species):

An. fab. — *Anser fabalis*, An. alb. — *Anser albifrons*, An. ans. — *Anser anser*, Br. ber. — *Branta bernicla*, Br. leu. — *Branta leucopsis*, Br. can. — *Branta canadensis*.

czniu obserwatorzy donosili o pojedynczych ptakach lub małych grupach (do kilku osobników), najczęściej na rzekach w pobliżu dużych miast. Były to przypuszczalnie osłabione i nie nadążające za głównymi stadami ptaki.

L I T E R A T U R A

- DOBROWOLSKI K., KRZYSKOWIAK A., NOWAK E., NOWICKI J., 1984. Geese wintering in Poland. *Aquila* 91: 47—90.
- DYRCZ A., 1989. Przeloty i zimowanie gęsi na Zbiorniku Mietkowskim. *Ptaki Śląska* 7: 115—126.
- ENGEL J., MAJEWSKI P., 1988. Numbers and species of non-breeding geese in the Słońsk reserve. *Acta Orn.* 22, 1: 1—7.
- FOX T., MADSEN J., van RHIJN J., 1989. Western Palearctic Geese. *Proc. IWRB Int. Symp., FRG 1989. IWRB Spec. Publ. 14. Slimbridge, UK: 141—142.*
- GROMADZKI M., WIELOCH M., 1983. Distribution and number of the grey-lag goose *Anser anser* in Poland in the years 1977—1979. *Acta Orn.* 19, 7: 155—178.
- MAJEWSKI P., ENGEL J., 1987. Metody oceny liczebności dzikich gęsi w okresie pozalegowym. *Not. Orn.* 28, 1—4: 81—85.
- MATTHEWS G. V. T. (Ed.), 1990. Managing Waterfowl Populations. *Proc. IWRB Symp., Astrakhan 1989. IWRB Spec. Publ. 12, 52—62.*
- TOMIAŁOJC L., 1990. *Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność.* PWN, Warszawa.

S u m m a r y

In November 1991 and January 1992 the Szczecin Ornithological Station „Świdwie” was a co-ordinator of an all-Polish census of wild gees. It was the first attempt of this kind — the action of gees counting was based on co-operation with ornithological regions. 6 species of gees were found. In November 227,559 gees were observed, in January — 77,710 gees (Tab. 1.). The most important region of occurrence of gees during autumn migration and wintering was Western Pomerania, especially the valley and estuary of the Oder river. During night rest the highest number of gees was found in the „Słońsk” reserve, the second most important night rest place proved to be the Oder river overflow-arms near Stary Kostrzynek. In November bean goose and white-fronted goose reached exceptionally high numbers. Bean goose preferred terrain along the Oder Valley (Western Poland) while white-fronted goose was observed mostly in North and North-Western Poland. Two, as yet the largest in Poland, flocks of Canada goose were observed.

Adres autorów:

Szczecińska Stacja Ornitologiczna „Świdwie”
72-003 Dobra Szczecińska